

CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE SUPRAFAȚĂ ÎN AȘEZAREA DE LA CĂLAN-"LA PODINĂ" (JUD. HUNEDOARA)

În perioada martie-octombrie 1997, în perimetrul orașului nou Călan s-au efectuat o serie de cercetări de teren¹, în urma cărora au fost identificate materiale arheologice. Acestea constau, îndeosebi, din fragmente ceramice, materiale osteologice și piese litice, care, de la o primă evaluare, dovedesc existența aici a unor străvechi așezări umane, aparținând epocii neolitice.

Orașul Călanul Nou este situat în depresiunea Strei-Cerna (a Hunedoarei sau a Streiului superior), depresiune ce ocupă o vastă întindere între M-ții Poiana Ruscă și M-ții Șurianu, de la Subcetate până la Valea Mureșului².

Orașul este plasat pe o înaltă terasă a Streiului, la aproximativ 20 km de la confluența acestuia cu Mureșul (Fig. 1).

Locul de unde au fost recoltate materialele mai sus amintite se află situat în partea de sud-est a orașului, la 300 m distanță de periferia acestuia. Situl în discuție este dispus în bazinetul de eroziune al pârâului Boșorod, afluent de dreapta al Streiului, pe o terasă relativ joasă, ușor înclinată având expunere sudică, în punctul numit de localnici "La Podină", fiind practic străbătut de drumul ce face legătura între localitățile Streisângiorgiu și Grid (Fig. 1).

Materialele sunt răspândite pe un areal de aproximativ 5 ha, impresionând prin abundența silexului "de tip bănațean" și prin densitatea mare de fragmente ceramice și osteologice depistate în anumite puncte ale sitului.

În cele ce urmează, vom proceda la o analiză a principalelor caracteristici ale acestor materiale, îndeosebi în ceea ce privește factura lor, încadrarea lor tipologico-stilistică, pe baza cărora vom încerca, în ultimă instanță, o încadrare cultural-cronologică a așezării (sau așezărilor!) descoperite.

În cadrul materialelor arheologice recoltate predomină îndeosebi ceramica.

În funcție de compoziția pastei, se disting trei categorii ceramice: de uz comun, semifină și fină.

Specia uzuală are în compoziție pietricele, nisip de granulație mare, precum și materie organică, măr și paie de mică, având un aspect zgrunțuros-fărâmițos. Pasta este densă, destul de bine frământată, iar arderea de bună și foarte bună calitate.

Din punct de vedere al culorilor, se poate vorbi de o mare varietate a acestora, culorile predominante fiind: cărămiziu (cu nuanțe roșiatice, gălbui, maronii), brun (cu nuanțe închise și deschise) și cenușiu. Pe unele fragmente apar flecurile de culori închise.

Specia semifină se distinge printr-o ardere bună, precum și printr-o prelucrare deosebită a pastei.

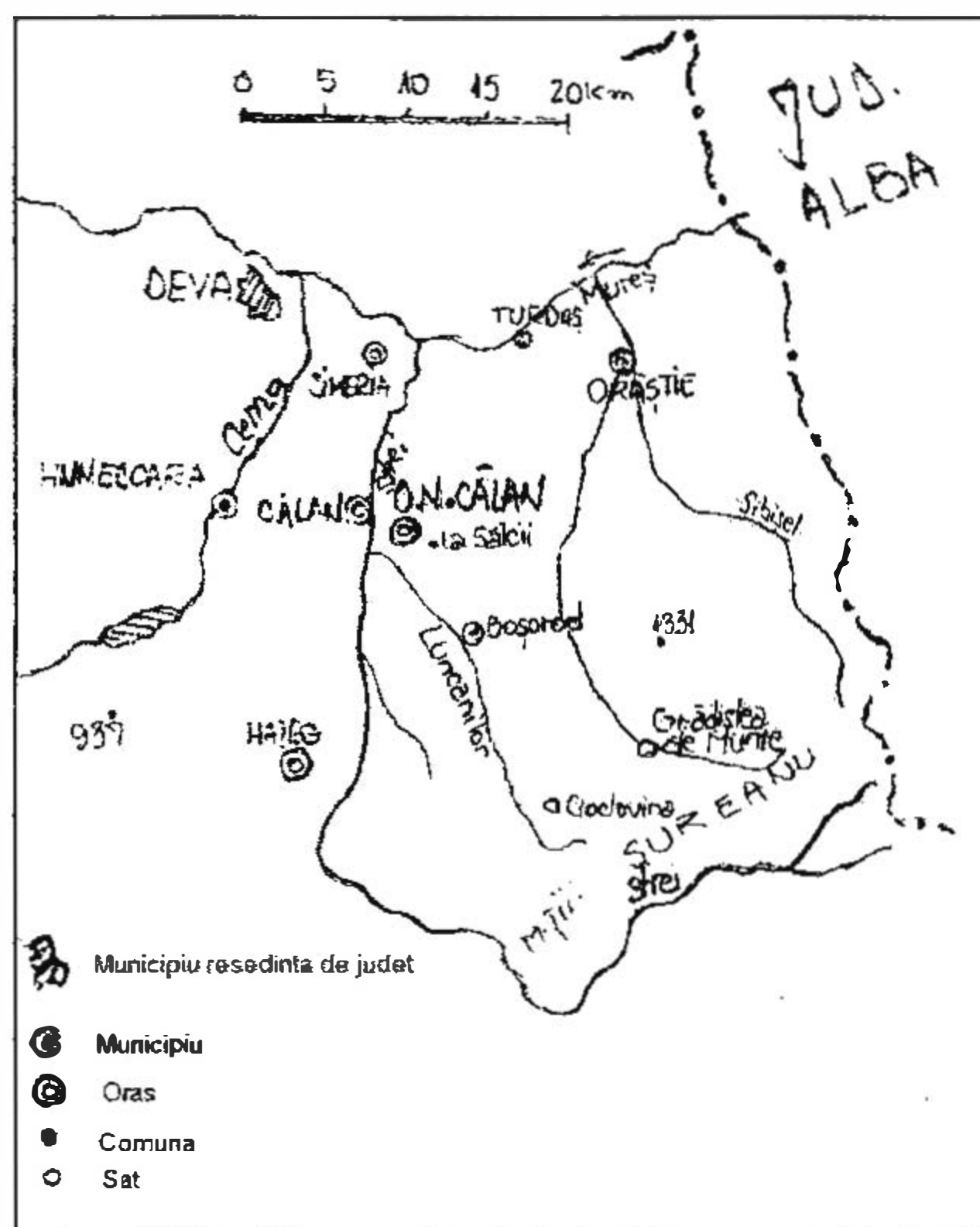

Fig. 1.

¹ Pericghezele au fost efectuate de autorii prezentului articol, studenți în anul II Muzeologie, Universitatea "1 Decembrie 1918" Alba Iulia.

² O. Floca, *Hunedoara. Ghid turistic al regiunii*, București, Ed. Meridiane, 1965; Idem, *Ghid turistic al județului Hunedoara*, Deva, 1969.

Fragmentele din această specie sunt, în unele cazuri, acoperite de un slip relativ bine lustruit, iar în compoziția pastei primează nisipul fin și paielele de mică.

Culorile sunt în general închise: negru, cenușiu închis și brun, apărând și specia *blacktopped*³ (negru în partea superioară și brun-gălbui în cea inferioară).

Categoria fină este mai rar întâlnită, având o ardere foarte bună. Culoarea este neagră, cu un slip foarte bine lustruit, ca degresant fiind folosite paielele mărunte de mică și nisipul de granulație foarte fină.

Numărul relativ mare de funduri și buze de vase permite o viziune generală asupra tipologiei formelor acestora. Pereții vaselor sunt drepti (Pl.V/2; Pl.III/4-5) sau ușor arcuiți (Pl.IV/4), existând atât vase tronconice, cât și vase bitronconice⁴ (Pl.III/9).

Formele predominant întâlnite sunt castroanele (Pl.V/3) și oalele (Pl.V/4), alături de acestea apărând vasele cu fund patrulater (Pl.III/4-5).

Între materialele găsite au fost identificate și două fragmente de picioare de cupă (Pl.III/6-7), tipuri care sunt frecvent întâlnite în Banat în cadrul culturii Vinča, fazele B₂ și C⁵.

Dimensiunile vaselor variază în funcție de utilitatea lor, începând cu vasele de mici dimensiuni (Pl.V/1-2) și sfârșind cu cele de dimensiuni relativ mari (Pl.VI).

Torțile perforate transversal sunt de două tipuri: circulare (Pl.IV/10) și circulare cu o protuberanță conică în partea superioară (Pl.IV/11).

Butonii, îmbracă și ei o serie de forme, fiind neperforați (Pl.IV/1-4) sau perforați transversal (Pl.III/5-7), în proporții aproximativ egale. Pe lângă aceștia, mai apar doi butoni cilindrici de tip protomă (Pl.IV/8-9).

Referitor la ornamentație, în general ea este realizată în tehnica inciziei, dar nu lipsesc impresiunile și canelurile. În decorul incizat regăsim șirurile de linii paralele umplute cu puncte, tipic turdășene (Pl.III/3), linii paralele dispuse în "V" (Pl.III/5, 8), linii paralele întrerupte (Pl.III/4). Pe unele fragmente apar șiruri de impresiuni dispuse neregulat (Pl.III/1; Pl.V/2).

Canelura este prezentă pe piciorul de cupă deja amintit (Pl.III/7), dispusă în șiruri paralele de jur-împrejurul piciorului. Pe anumite fragmente apar găuri elipsoidale și circulare cu rol decorativ (Pl.III/11; Pl.V/4).

Tot din categoria materialelor ceramice mai face parte și o piesă de lut, cu rol funcțional de fusaiolă sau greutate pentru plasa de pescuit (Pl.III/11).

Materialul litic, după cum aminteam, deosebit de bogat, este prezent într-un număr semnificativ de nuclee și lame de silex, precum și unelte de piatră șlefuită.

Silexul este "de tip bănățean"⁶, de culoare maroniu-gălbuie, uneori prezentând vinișoare negre, sau de culoare roșiatică, având însă aceeași structură (această ultimă specie, roșiatică, este prezentă într-un număr mai redus).

O piesă aparte o constituie un nucleu de silex de culoare neagră "de tip Prut" (Pl.II/20).

Între piesele de silex deosebim: lame de diferite dimensiuni (Pl.II/1-7, 11-13, 15), așchii (Pl.II/9, 10, 14), gratoare (Pl.II/8) și nuclee de dimensiuni medii sau relativ mari (Pl.II/16-21).

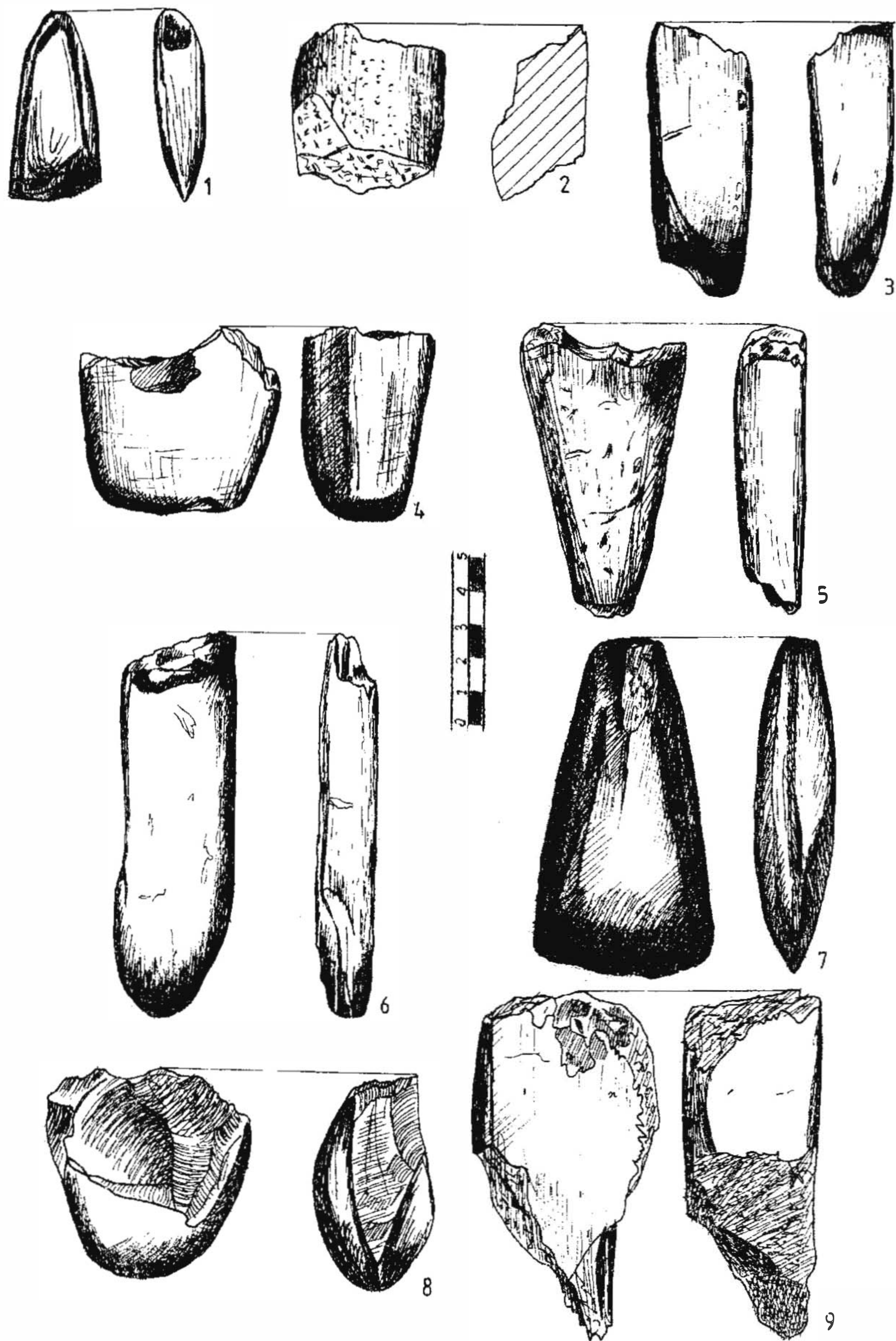
Cea mai mare parte a pieselor șlefuite o reprezintă topoarele, de diferite forme: trapezoidale (Pl.I/1, 4, 5) cu sau fără gaură de înmănușare; topoare de tip calapod (Pl.I/3), de secțiune elipsoidală (Pl.I/2) sau de formă prismatică (Pl.I/9). În afara topoarelor au mai fost găsite alte două obiecte: un posibil șlefuitor (Pl.I/6) și o piesă cioplită unifacial, dintr-o rocă de culoare neagră, asupra căreia, deși aduce cel mai probabil cu o unealtă de epocă paleolitică, nu ne pronunțăm încă, fiind necesară o analiză amănunțită din partea unui specialist (Pl.I/8).

³ Pl. Drașoveanu, T. Mariș. *Cercetări arheologice de suprafață în așezarea neolitică de la Turdaș, în Sargetia*, XVI-XVII, 1982-1983, pl. I.1, p.90.

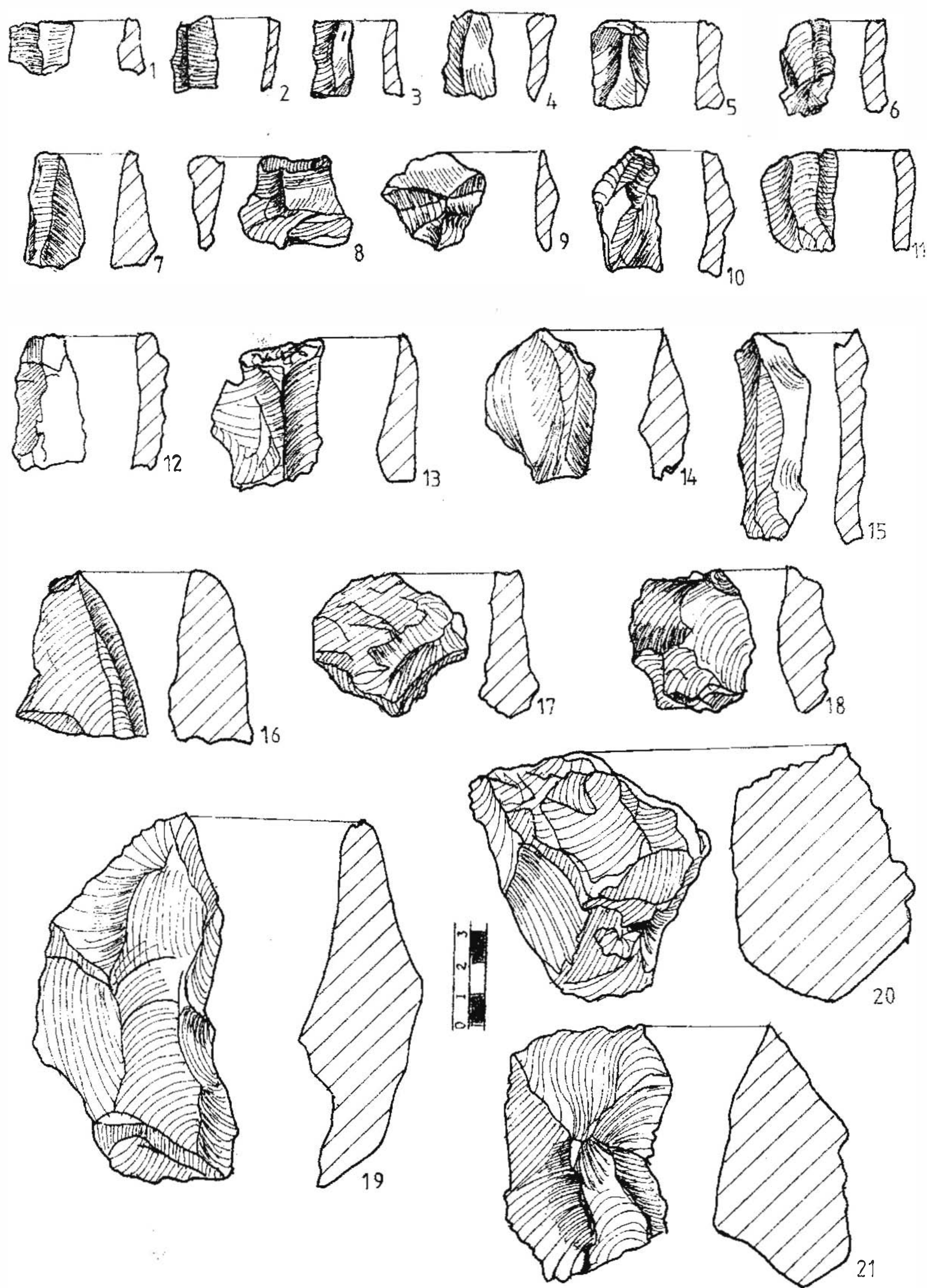
⁴ Gh. Lazarović. *Neoliticul Banatului*, BMN, IV, 1979, pl. XIX, A/52, 53, 55.

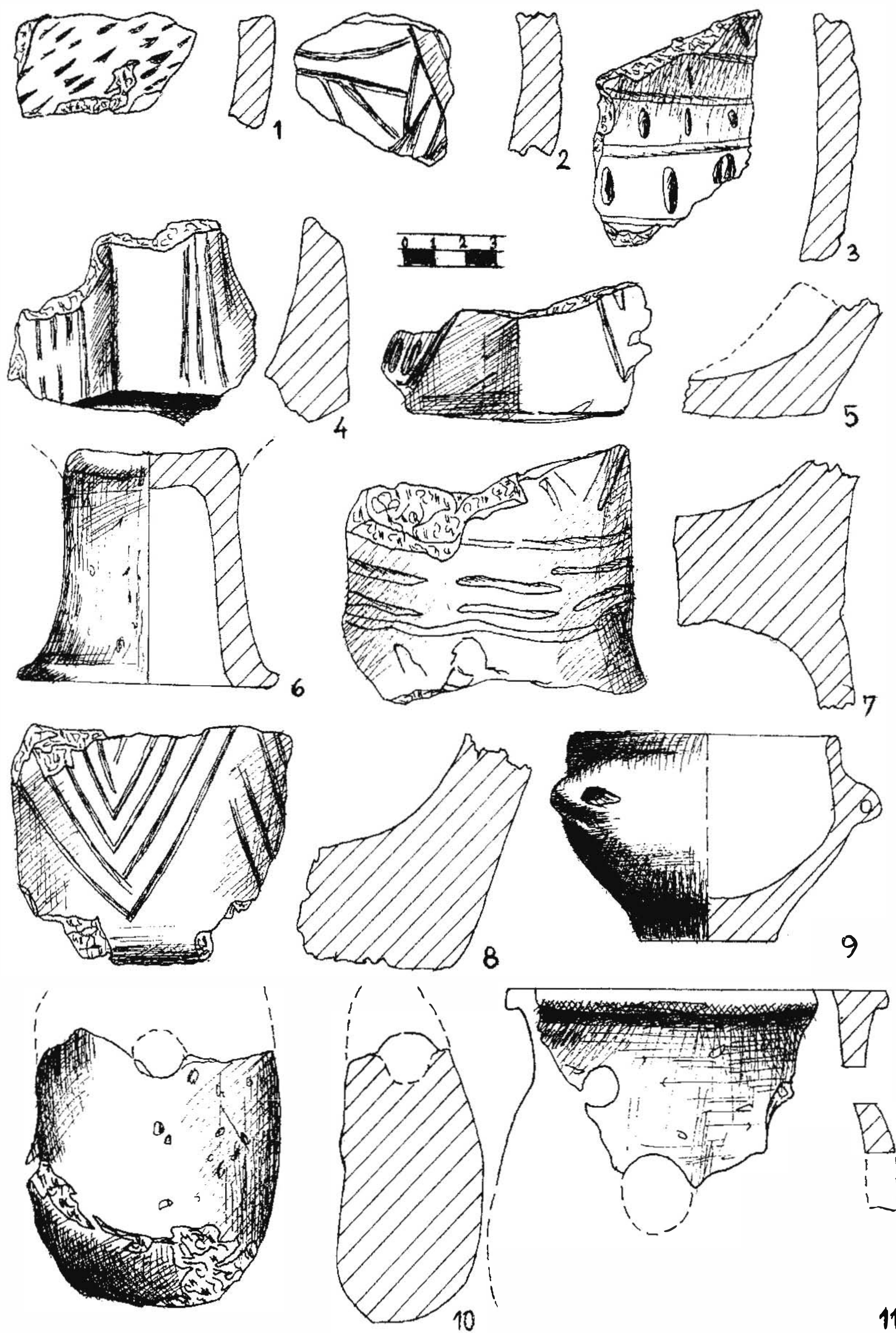
⁵ *Ibidem*.

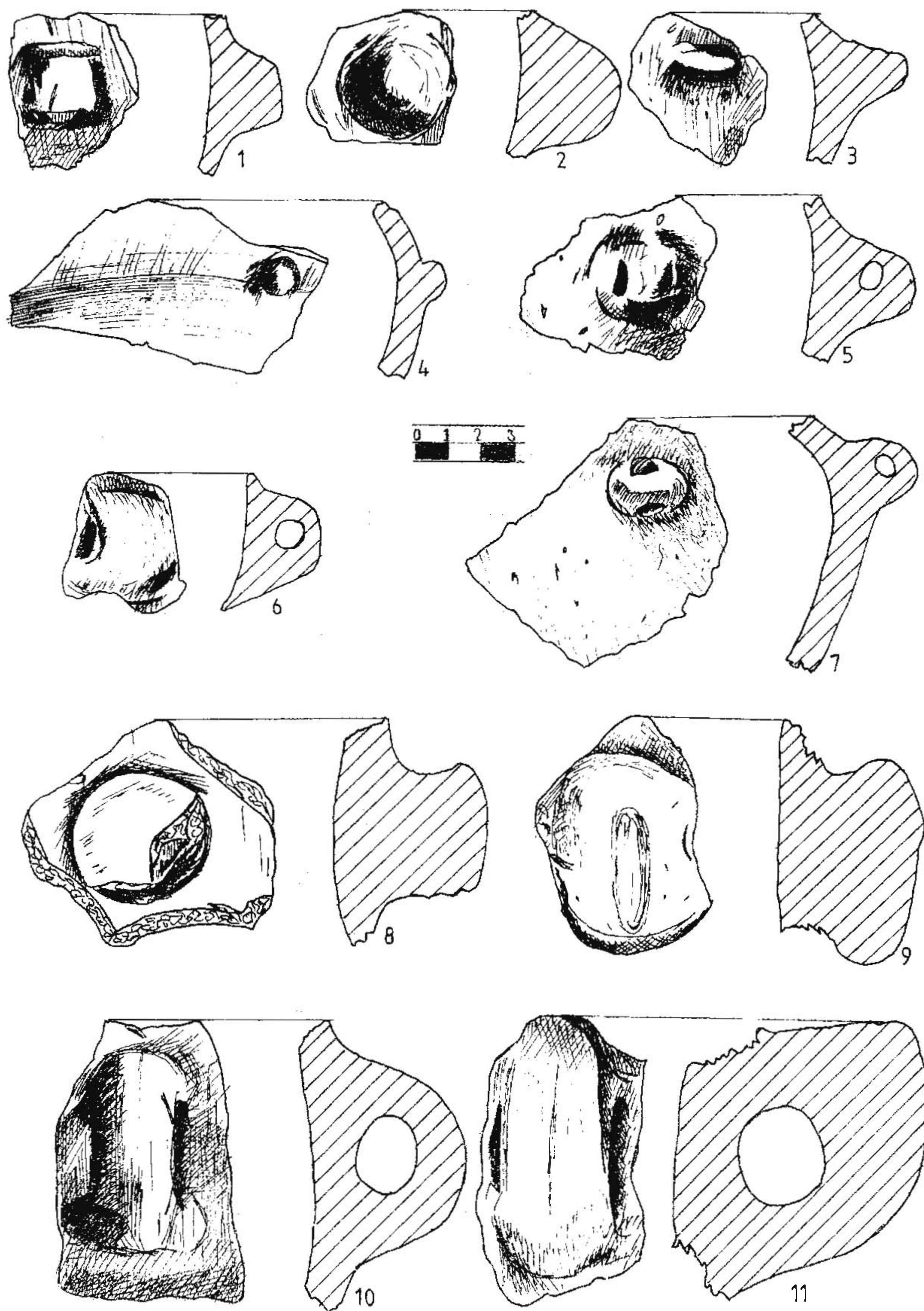
⁶ E. Comșa, *Silexul de tip bănățean*, în *Apulum*, IX, 1971, p.15-18.

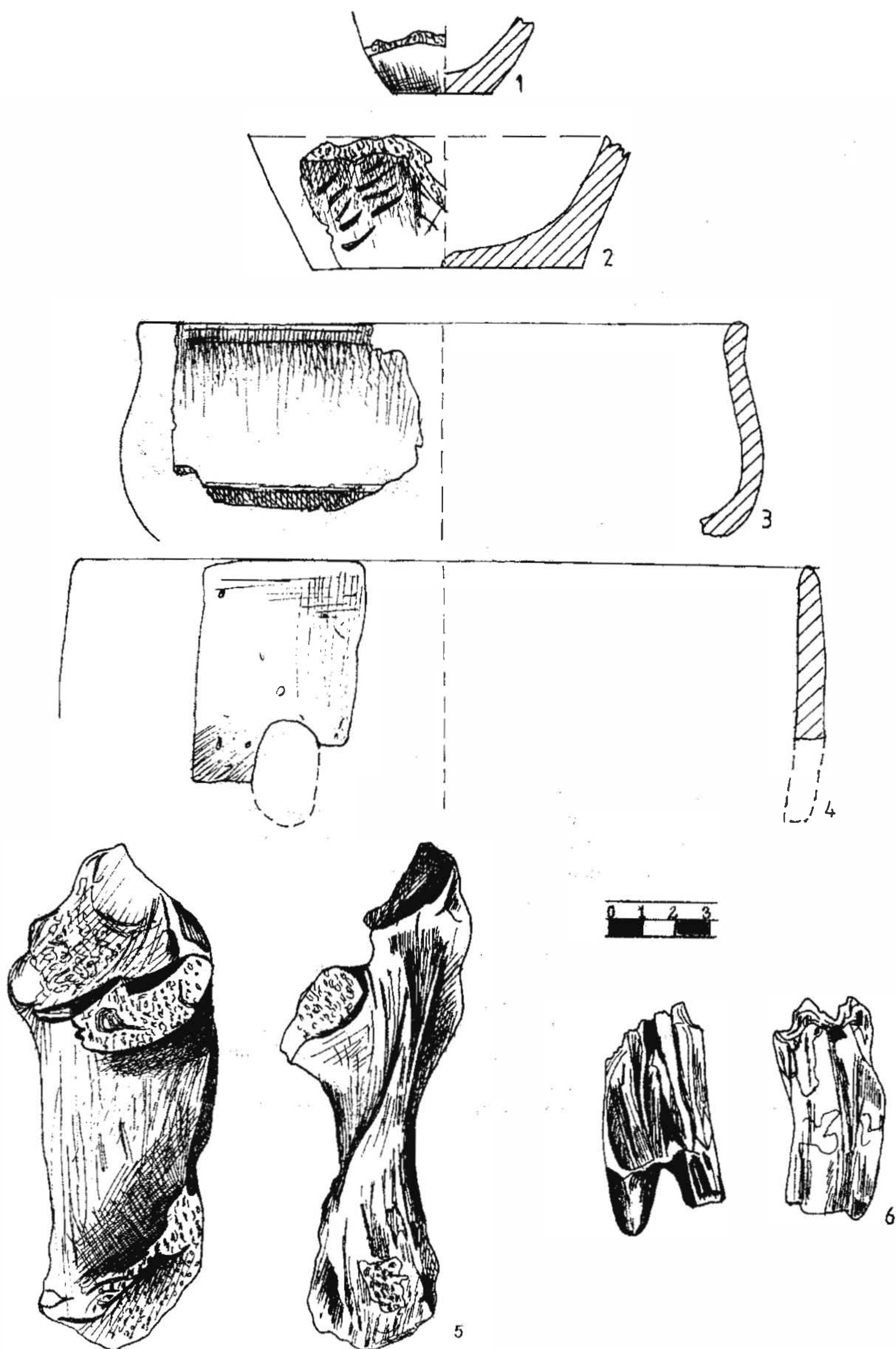

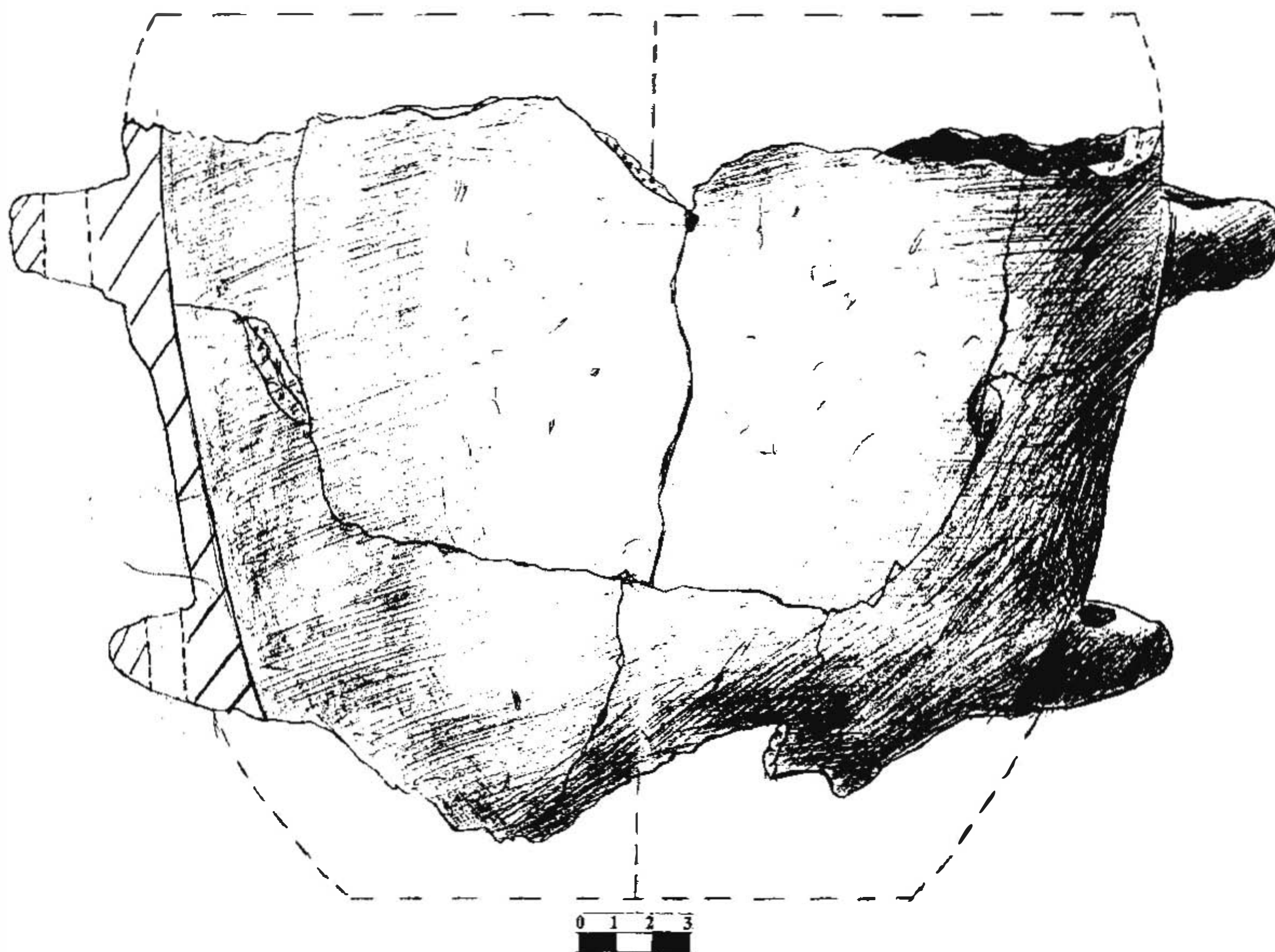
Pl.I

Pl. VI

Materialul osteologic abundă pe întreg teritoriul cercetat, fapt ce apare ca o consecință a bunei conservări determinată de aciditatea redusă a solului. Nu au fost identificate unelte prelucrate din os, ci doar fragmente osteologice aparținând unor bovine sau ovi-caprine (Pl. V/6a-6b, 7).

Semnalaarea așezării neolitice de la Călan-"La podină", se constituie ca o nouă contribuție adusă la cercetarea neoliticului dezvoltat și final de pe valea Streiului, atât prin faptul că acest punct a rămas încă necunoscut până acum în literatura de specialitate, cât și prin diversitatea materialului ceramic și litic prelevat cu prilejul acestei cercetări de suprafață.

Așezarea își găsește o analogii, din punctul de vedere al materialului, în situl de la Chitid⁷, aflat la aproximativ 3 km distanță, sit încadrat în cultura Vinča, grupul Turdaș. Astfel, îndeosebi ceramica, prin formele, factura și decorul specifice, pledează pentru o încadrare în grupul Turdaș⁸, care-și începe evoluția la orizont B₁-B₂⁹. Spre același orizont tinde și fragmentul III/3¹⁰.

Fragmentele de la planșele III/4 și III/7 și III/8 vin să confirme apartenența la grupul Turdaș¹¹, dar pentru o fază mai târzie, contemporană cu Vinča C din Banat, când grupul Turdaș își restrânge arealul pentru zona sud-vestică a Transilvaniei.

Între materialele găsite se remarcă și piciorul de cupă cu caneluri (Pl. III/7), tip întâlnit frecvent

⁷ Fl. Drașoveanu, M. Rotea, *Cercetări de suprafață pe teritoriul așezării neolitice de la Chitid (jud. Hunedoara)*, în *Sargeția*, XVIII-XIX, 1984-1985, p.85-91.

⁸ *Ibidem*, Pl.II/8, p.93.

⁹ I. Paul, *Unele probleme ale neoliticului din Transilvania în legătură cu cultura Petrești*, în *Revista Muzeelor*, II, 4, 1965, p.298.

¹⁰ Gh. Lazarovici, *op. cit.*, Pl.XVII, G/2.

¹¹ Analogii la Fl. Drașoveanu, M. Rotea, *op. cit.*, Pl.I/13,17; Fl. Drașoveanu, T. Mariș, *op. cit.*, Pl.II/15-16, Pl.III/12, p.93-94.

în Banat începând cu Vinča B₂/C și C¹².

Topoarele I/3¹³, I/1¹⁴ sunt relevante pentru faza timpurie a grupului Turdaș la orizont B₁ în cultura Vinča.

Ca o primă concluzie, comunitatea își găsește începuturile la orizontul Vinča B₁/B₂, continuându-și existența în fazele B₂, B₂/C și ajungând în punctul final în faza C, când grupul Turdaș căruia îi aparține își reduce simțitor arealul.

Ca o concluzie generală putem presupune că în acest spațiu s-a dezvoltat o puternică așezare umană în perioada sus menționată, care necesită efectuarea unor cercetări arheologice sistematice, ce vor aduce noi clarificări în privința culturii Vinča din Transilvania.

ȘTEFAN ANDREI, TUDOR ROȘU
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

SURFACE ARCHAEOLOGICAL RESEARCHES ON THE SETTLEMENT OF CĂLAN-"LA PODINĂ" (HUNEDOARA COUNTY)

SUMMARY

The investigations made in 1997 in the region of Călan led to the discovery of a rich archaeological material belonging to the culture Vinča-Turdaș, horizons B₁/B₂, B₂, C.

The lithic material is represented by silex blades and chips and polished axes of different sizes. The pottery is present in a diversity of forms, sizes and colours. Some fragments have a typical decoration for the Vinča-Turdaș culture. On the whole area of the site, plenty of animal bones were found.

The settlement represents a new contribution to the study of middle and late neolithic in the Strei's valley.

EXPLANATION OF FIGURES

Fig. I. Geographical position of Călan.

Pl. I. Polish lithic tools.

Pl. II. Siliceous rock blades.

Pl. III. Vinča pottery fragments.

Pl. IV. Vinča pottery fragments.

Pl. V. Vinča pottery and bone fragments.

Pl. VI. Pottery bowl.

¹² *Infra*, nota, 13, Pl. XIX, A/52, 53, 55; Fl. Drașoveanu, T. Mariș, *op.cit.*, Pl. III/9.

¹³ Gh. Lazarovici, *op. cit.*, Pl. XII, A/17.

¹⁴ *Ibidem*, Pl. XII, C/4.